VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJIETIES!

ĻENINA KAROGS

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS PREIĻU RAJONA KOMITEJAS UN PREIĻU RAJONA TAUTAS DEPUTĀTU PADOMES LAIKRAKSTS

Iznāk kopš 1950. gada 29. marta • Nr. 5 (5854) • Ceturtdien, 1989. gada 12. janvārī • Maksā 3 kap.

Preiļu rajona

Šodien sākas Vissavienības tautas skaitīšana

ZIŅĀM par iedzīvotājiem, to skaitu, sastāvu, izvietojumu un skaita augšanas likumsakarībām ir svarīga tautsaimnieciska, politiska un zinātniska nozīme. Jo sevišķi svarīgas šīs ziņas ir pašlaik, kad tiek risināti partijas XXVII kongresa un tam sekojošo PSKP CK plēnumu izvirzītie valsts paātrinātas sociālekonomiskās attīstības uzdevumi, kad tiek īstenotas milzīgas sociālās programmas dzīvokļu celtniecībā, iedzīvotāju nodrošināšanā ar tautas patēriņa precēm, pārtiku un sadzīves pakalpojumiem, izglītības, veselības aizsardzības, sociālās nodrošināšanas u. c. pilnveidošanā.

Šodien, kad aizvien straujākiem tempiem rit dzīves pārkārtošanās, notiek sabiedrības plaša demokratizācija, cilvēka faktora aktivizācija visās ekonomiskās un sociālās dzīves nozarēs, tautas skaitīšana kā galvenais masu avots par iedzīvotājiem iegūst arvien lielāku nozīmi.

Gaidāmā Vissavienības tautas skaitīšana, kas notiks 1989. gada 12. — 19. janvārī, parādīs tās izmaiņas visas valsts, atsevišķu republiku un rajonu iedzīvotāju sastāvā, kas notikušas 10 gados kopš iepriekšējās tautas skaitīšanas. Jaunie dati par iedzīvotājiem būs pamatā ekonomiskās un sociālās attīstības plānu izstrādāšanai XIII piecgadei un tālākai perspektīvai, nodrošinās valsts pārvaldes orgānu efektīvu darbu un zinātnisko pētījumu izvēršanu.

Tautas skaitīšanas dati parādīs tās iedzīvotāju kategorijas, kurām jāveltī vislielākā sabiedrības uzmanība, atklās, kur vēl ne viss ir pilnīgā kārtībā.

Mūsu valsts uzsāktais kurss nodrošināt katru ģimeni ar atsevišķu dzīvokli vai māju rada nepieciešamību sīki izpētīt iedzīvotāju dzīvokļa apstākļus un dzīvojamā fonda stāvokli. Tautas skaitīšanā iegūtie dati dos iespēju objektīvi novērtēt vajadzības pēc dzīvokļiem, precīzāk noteikt dzīvokļu celtniecības perspektīvas.

Valstī joprojām pastāv sarežģīta demogrāfiskā situācija. Daudzos rajonos ir ļoti zems dzimstības līmenis, kuram ilgāku laiku saglabājoties pašreizējā līmenī, nav nodrošināta pat iedzīvotāju normāla atražošana.

Sabiedrību satrauc ģimeņu nestabilitāte, jo sevišķi — jauno ģimeņu iziršana. Ievērojot to, partija un valdība lielu uzmanību pievērš nepieciešamībai nostiprināt ģimeni. Tautas skaitīšana dos zināmu ieguldījumu šo jautājumu izstrādāšanā, veicinot to atrisināšanu nākotnē. Starp citu, būs iespējams noskaidrot ģimeņu skaita un struktūras izmaiņas, dziļāk izpētīt dzimstības dinamiku un līmeni, kā arī iedzīvotāju skaita pieaugumu veicinošos faktorus.

Mūs šodien nevar apmierināt cilvēku veselības stāvoklis un mirstības līmenis, kas pagaidām vēl ir augstāks nekā daudzās ārvalstīs. Tautas skaitīšanas materiāli palīdzēs noteikt tās teritorijas un iedzīvotāju kategorijas, kurām nepieciešama veselības aizsardzības iestāžu sevišķa uzmanība.

Šī tautas skaitīšana, tāpat kā 1979. gada skaitīšana, parādīs arī starpposma aprēķinu pareizību, kas tiek izdarīti pa dažādiem iedzīvotāju skaita un sastāva veidiem, novērtēs šo aprēķinu kvalitāti un turpmākās pilnveidošanas virzienus.

Reizēm dzird runājam: «Kādēļ tautas skaitīšanā jautāt daudzas ziņas, kas par cilvēkiem jau ir valsts statistikas atskaitēs, darbvietas vai mācību iestādes kadru daļā u. tml.?» Jā, atsevišķi šie dati ir atrodami. Taču tautas skaitīšanā ir unikāla iespēja sakopot datus par katru cilvēku visus vienkopus un vienlaikus un tādējādi iegūt, kā saka statistiķi, visu uzskaitīto pazīmju kombināciju.

Var minēt vairākas īpatnības, kas raksturīgas tautas skaitīšanām.

Pirmā mūsdienu skaitīšanu īpatnība ir to vispārīgums. Tas nozīmē, ka tās aptver attiecīgās teritorijas (valsts, republikas, rajona utt.) visus iedzīvotājus.

Otrā tautas skaitīšanas īpatnība ir vienotā programma visiem iedzīvotājiem. Ja arī līdzekļu ekonomijas dēļ dažas ziņas iegūst tikai par daļu no iedzīvotājiem, tad savāktos datus pēc tam vispārina uz visiem iedzīvotājiem.

Trešā īpatnība ir tā, ka ziņas par katru cilvēku ievāc, nosaucot viņu vārdā, bet turpmāk tās zaudē individualitāti un tiek izmantotas tikai vispārinātā veidā kopsavilkuma datu iegūšanai.

Ceturtā tautas skaitīšanas īpatnība — ziņu tiešā ievākšana no iztaujājamiem, jo dažus datus var iegūt tikai no paša cilvēka. Tā, piemēram, pēc padomju etnogrāfijas zinātnes principiem cilvēka piederība tai vai citai tautībai tiek atstāta viņa paša ziņā. Tādēļ mūsu skaitīšanās pieraksta to tautību un dzimto valodu, ko norāda pats iztaujājamais.

Sastāvēšana laulībā padomju skaitīšanās tiek atzīmēta neatkarīgi no tā, reģistrēta laulība vai ne. Skaidrs, ka ja laulība nav reģistrēta dzimtsarakstu nodaļā, tad to, vai attiecīgais vīrietis vai sieviete uzskata sevi par vīru un sievu, vispareizāk noteiks viņi paši.

Uzticēšanās cilvēkiem — svarīgs padomju tautas skaitīšanu princips.

Piektā īpatnība ir ziņu ievākšana dzīvesvietās, apstaigājot telpas un iztaujājot iedzīvotājus.

Un beidzot **sestā**, ļoti svarīgā tautas skaitīšanas īpatnība. Tajā ievāktās ziņas par konkrētiem cilvēkiem vai ģimenēm nav un nevar būt saistītas ne ar kādiem administratīviem pasākumiem: ne ar dzīvojamās platības sadali un izmantošanu, ne ar pierakstīšanos, ne ar citiem tamlīdzīgiem jautājumiem. Skaitīšanas darbiniekiem aizliegts izpaust skaitīšanas lapās ierakstīto ziņu saturu. Tādējādi tautas skaitīšanā netiek aizskartas ne pilsoņu personiskās, ne mantiskās tiesības un intereses.

Reģistrēties tautas skaitīšanā un sniegt pareizas atbildes uz skaitīšanas lapas jautājumiem ir ikviena PSRS pilsoņa pienākums. Vissīkākā neprecizitāte atbildēs uz jautājumiem jūtami ietekmēs skaitīšanas kvalitāti. Mums visiem jāapzinās, ka tautas skaitīšana notiek mūsu pašu interesēs, un jācenšas atvieglot skaitītāju grūto darbu.

Ja gadās, ka kaut kādu iemeslu dēļ skaitītāji nav ieradušies jūsu mājās vai arī kāds palicis nesaskaitīts, tas tiek aicināts sniegt attiecīgās ziņas rajona statistikas nodaļā.

● ATTĒLĀ: pirms Vissavienības tautas skaitīšanas nopietns sagavošanas darbs noritēja arī mūsu rajonā. Fotoattēlā jūs redzat, kā šim svarīgajam pasākumam gatavojas tautas skaitīšanas pirmās nodaļas (tā veiks tautas skaitīšanu Preiļos, Preiļu un Rauniešu ciemos) vadītāja vietniece Ņina Suba, instruktore Agafija Trusova, nodaļas vadītāja Ināra Anspoka, instruktori Aleksandrs Švarcs un Kapitolina Lacis.

J. ZANDES foto

Informatīvs ziņojums

Nodibināta Latvijas PSR darbaļaužu Interfronte

● 7. un 8. janvārī Latvijas Komunistiskās partijas CK Politiskās izglītības namā notika Latvijas PSR darbaļaužu Internacionālās frontes dibināšanas kongress, uz kuru no dažādiem republikas reģioniem bija ieradušies apmēram 700 delegātu, kas pārstāvēja dažādus republikas iedzīvotāju sociālos slāņus.

Kongresā piedalījās daudz viesu — partijas, padomju, arodbiedrību un komjaunatnes darbinieki, Latvijas Tautas frontes Domes un Baltiešu un slāvu kultūras attīstības un sadarbības biedrības koordinācijas padomes locekļi, strādāja republikas, Vissavienības un ārzemju preses izdevumu žurnālisti.

«Padarīt cilvēkus laimīgus jau tagad, garantēt viņiem pārliecību par savu pašu, savu bērnu un mazbērnu nākotni» — tā savā referātā Interfrontes galveno uzdevumu formulēja viens no jaunās masu organizācijas orgkomitejas priekšsēdētājiem, ar Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā Rīgas Civilās aviācijas inženieru institūta prorektors A. Belaičuks. Viņš teica, ka Latvijas darbaļaužu Internacionālās frontes galvenais potenciāls ir «cilvēki, kas ir patiesi neapmierināti ar stāvokli mūsu zemē un republikā, radikālas pārbūves piekritēji». Par galveno iemeslu, kādēļ izveidota Interfronte, viņš nosauca pārbūvi, kurai, pēc referenta un vēlāk notikušo debašu dalībnieku apgavojuma, vairāk nekā jebkad vajadzīgs atbalsts no apakšas.

Kongresā vairākkārt tika izvirzīts jautājums par nepieciešamību konsolidēt visus republikas veselīgos spēkus, kas reāli darbojas sabiedrības atjaunotnes, starpnacionālo attiecību normalizēšanas un visu Latvijas dzīves sfēru harmoniskas attīstīšanas interesēs. Tika apiūkotas ekonomiskās attīstības, ekoloģijas, cilvēka tiesību, tautas izglītības, veselības aizsardzības un sociālā taisnīguma problēmas.

Referātā izskanēja doma, ka «Interfronti nedrīkst uzskatīt par organizāciju, kas izveidota pretmetā Tautas frontei». Tajā pašā laikā gan referātā, gan arī vairāku Interfrontes kongresa delegātu runās šāds pretnostatījums bija vērojams.

Dibināšanas kongress parādīja, ka mēs vēl tikai mācāmies demokrātiju, ka mums ne vienmēr pietiek atbildības par teiktajiem vārdiem. Kongresa prezidijam nācās noraidīt dažus nepārdomātus izteikumus.

Kongress pieņēma Latvijas PSR darbaļaužu Internacionālās frontes Statūtus, Deklarāciju un vairākas rezolūcijas, kas tiks publicētas presē, kā arī ievēlēja vadošos orgānus.

Kongresā runāja Latvijas Komunistiskās partijas CK biroja locekļis, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs A. Gorbunovs.

LATINFORM

Vēlēšanu sistēmas atjauninināšana

Jaunajam Likumam par PSRS tautas deputātu vēlēšanām ir jānodrošina padomju vēlēšanu sistēmas radikāla atjauninināšana. Daudzi demokrātiski principi tika pasludināti arī agrāk, tomēr reālajā politiskajā dzīvē tos bieži vien neievēroja. Tagad valsts varas orgānu izveides procesā vēlētājs kļūst par galveno figūru. Nu viņam ir dota iespēja reāli un apzināti izvēlēties vienu no daudzajiem kandidātiem. Vēlēšanās vairs nenotiks formāla balsošana, kāda tā bija pēdējo 50 gadu laikā, proti, kad vēlēšanu biletenā praktiski bija iekļauts tikai viens deputāta kandidāts.

Tādējādi paveras perspektīvas izveidot pilnvērtīgu darbojošos deputātu korpusu, kura sastāvā ievēlami 2 250 deptāti: 750 deputāti no teritoriālajiem vēlēšanu apgabaliem, 750 — no nacionāli teritoriālajiem apgabaliem un 750 — no sabiedriskajām organizācijām. Ir ļoti svarīgi, lai katrs vēlētājs iepazītos ar deputātu kandidātiem, zinātu to politiskās, lietišķās un personīgās rakstura īpašības. Bez tam būs atļauts brīvi agitēt «par» un «pret» deputātu kandidātiem.

Par jaunu padomju vēlēšanu sistēmas institūtu kļūst apgabala pirmsvēlēšanu sapulce, kuras gaitā jau priekšlaikus apspriedīs kandidatūras. Sapulce risina arī jautājumu par kandidātu reprezentēšanos, reģistrējoties apgabala vēlēšanu komisijā.

Visai tautai apspriežot projektu Likumam par vēlēšanām, vislielāko rezonansi izraisīja nolikums, kurš paredz vienu trešo daļu no visiem PSRS tautas deputātiem izraudzīties no sabiedrisko organizāciju darbiniekiem. Un tas ir dabiski, jo šāda procedūra ir jaunievedums ne tikai padomju vēlēšanu sistēmā, bet arī pasaules varas orgānu izveides praksē.

Kā tad izpaužas sabiedrisko organizāciju tiešā pārstāvniecība valsts deputātu korpusā? Strādājošie kā šo sabiedrisko organizāciju pārstāvji iegūst papildus iespēju tieši ietekmēt valsts varas augstāko orgānu darbību. Tā rodas vēl viens tiešas tautvaldības kanāls (līdztekus teritoriālo un nacionālo kopienu pārstāvniecībai), kura uzdevums ir pilnīgāk apzināties visu šķiru, sociālo slāņu un sabiedrisko grupu intereses. Un, visbeidzot, sabiedrisko organizāciju tiešā pārstāvniecība varas orgānos atgriezeniskā procesā labvēlīgi ietekmēs arī pašu šo organizāciju darba raksturu.

Tas viss kopumā pozitīvi ietekmēs sabiedrisko organizāciju un padomju sabiedrības politiskās sistēmas svarīgāko posmu — valsts varas orgānu savstarpējo attiecību raksturu.

Jaunais likums rada tādus organizatoriski tiesiskus apstākļus, kuros vēlēšanu kampaņa noritēs saskaņā ar atklātības demokrātiskajiem principiem, pilsoņiem, darba kolektīviem un sabiedriskajām organizācijām aktīvi piedaloties vēlēšanu sagatavošanā un norisē. Uz to virzīts viss jaunās vēlēšanu sistēmas mehānisms, — sākot ar vēlēšanu apgabalu, iecirkņu, vēlēšanu komisiju izveidošanu, PSRS tautas deputātu kandidātu izvirzīšanu un reģistrēšanu un viņu darbības garantijām un beidzot ar balsošanas organizēšanu un vēlēšanu galarezultātu apkopošanu.

Un no tā, ar cik lielu atbildību strādās visi valsts un sabiedriskie orgāni, darba kolektīvi un to vadītāji, visi, kuri piedalīsies vēlēšanu kampaņā, būs atkarīgas Padomju varas augstāko orgānu darbaspējas, mūsu sabiedrības pārbūves liktenis.

J. KOVEŠŅIKOVS,
juridisko zinātņu kandidāts
(TASS)

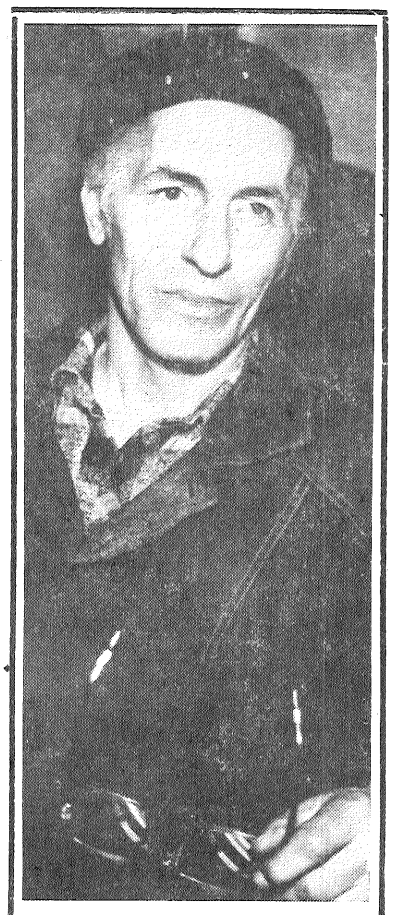

Veterāns paliek ierindā

Līvānu stikla fabrikā vienmēr svinīgi atzīmē visus svarīgākos notikumus gan visa uzņēmuma, gan arī katra strādājošā dzīvē. Pagājušā gada novembra beigās pirmā ceha veidņu remonta iecirknī pulcējās fabrikas administrācijas un sabiedrisko organizāciju pārstāvji, darbabiedri, lai par ilggadēju un nevainojamu darbu teiktu pateicības vārdus iecirkņa stikla automātu iestādītājam Evlampijam Konstantinovam. Viņam bija pienācis laiks doties pelnītā atpūtā.

Darba veterāns tomēr nolēma palikt ierindā, strādāt savā uzņēmumā.

Evlampijs Konstantinovs, ilgus gadus strādājot stikla fabrikā, vairākkārt saņēmis Goda rakstus, viņa vārds ierakstīts uzņēmuma Goda grāmatā.

ATTĒLĀ: Līvānu stikla fabrikas darba veterāns Evlampijs Konstantinovs.
J. SILICKA foto

Ekonomika, laiks un mēs

Kad tehnika ir droša

Pēdējos gados no Ļvovas ražošanas apvienības «Raduga» aizgājuši gandrīz trīssimt strādnieki, taču tas nav ietekmējis saražotās produkcijas daudzumu un kvalitāti. Darba ražīgums paaugstinājies gandrīz par vienu trešdaļu, tā rādītāji atbilst piecgades plānam, uzņēmums ir viens no labākajiem savā nozarē.

Saimnieciskā aprēķina apstākļos apvienība atteikusies no papildu darbaspēka iesaistīšanas. Kad cilvēki dažādu iemeslu dēļ atstāja uzņēmumu, te necentās uzreiz meklēt viņiem aizstājējus no malas. Visas cerības pirmām kārtām saistīja ar jaunāko automatizēto iekārtu ieviešanu.

Saimnieciskais aprēķins pavēris šajā jomā lielas iespējas. Ik gadus ļvovieši nosūta pārdošanai uz ārzemēm vairāk nekā miljonu izstrādājumu no parastā un krāsainā stikla. Daļa valūtas paliek viņu rīcībā. Par šiem līdzekļiem viņi iepirkuši Vācijas Federatīvajā Republikā robotizētus kompleksus. Savukārt efektīvā elektriskā gāzes stikla kausēšanas krāsns izgatavota pēc Vladimiras apvienības «Gusj-Hrustaļnij» speciālistu projekta. Galveno cehu modernizēšanu izdevies veikt dažos mēnešos. Tā stikla pūtēji guva iespēju vairākās operācijās atteikties no smaga roku darba, daudzās darba vietās tagad strādā automātika.

Jāatzīmē, ka gadam izkļūt no sarežģītās situācijas apvienībai palīdzējis strādnieku augstais apzinīgums. Daudzi no viņiem apguvuši saskarīgas profesijas un paplašinājuši stikla liešanas agregātu apkalpošanas joslu. Savukārt aptverošās brigādes, kas atbild par izstrādājumu kvalitāti no veidošanas līdz apgleznošanai, ievušās iespēju likvidēt nepieciešamību pēc trauku šķirotājiem un palīgstrādniekiem.

Tirdzniecībai un pircējiem nav pretenziju pret apvienības kvalitatīvo produkciju. Uzņēmuma darba kolektīva padome lūdza savu ministriju atcelt valsts pieņemšanu, jo papildus kontrole darba kvalitātei vairs nav vajadzīga.

TASS korespondents

Zinātne — agrorūpniecībai

Mūsu sabiedroto vienības

Mikroorganismus, mazās faunas pārstāvjus, kuri dzīvo augsnē, par saviem sabiedrotajiem atzinuši Lietuvas zinātnieki. Viņi izstrādājuši jaunu metodi, kā paātrināti sagatavot augsni ilggadīgo zālāju sējai un palielināt to ražību.

Ik gadus republikā ganības un siena pļavas nākas atjaunot desmitiem tūkstošu hektāru platībā, jo vecainēs labi aug tikai nezāles. Lai atkal varētu iegūt labas ražas, zemkopjiem jāgaida četri pieci gadi. Republikāniskās Zinātņu akadēmijas Zooloģijas un parazitoloģijas institūta un nozaru institūta speciālisti noskaidrojuši, cik dziļa aršana un kādas minerālmēslu dozas sekmē zemes bioloģisko aktivitāti un rada vislabvēlīgākos apstākļus mazo mikroorganismu pastāvēšanai un darbībai.

— Zinātne jau sen pierādījusi, ka ķimizācija nebūt nav vienīgais un arī ne labākais augsnes ražīguma paaugstināšanas paņēmiens, — stāsta Zooloģijas un parazitoloģijas institūta laboratorijas vadītāja, bioloģisko zinātņu doktore I. Eitminavičūte. — Nepieciešams pilnīgāk izmantot mūsu vareno sabiedroto — zemes bioloģisko spēku. Šis spēks ir tās ārēji nepievilcīgie iemītnieki: sliekas, dažādi kāpuri, kukaiņi un mikroorganismi. «Uzardami» zemi no tās iekšienes, viņi palīdz augiem uzņemt mēslojumu, bet pa viņu izraktajām niecīgajām aliņām augsnē labāk iesūcas ūdens, iekļūst gaiss.

Speciālisti atraduši šiem pazemes «strādniekiem» vēl vienu nodarbošanos — utilizēt sadzīves atkritumus un pārvērst tos mēslojumā. Speciāli izraudzītu mikroorganismu «vienība» pārstrādā kompostā mizas, zāģu skaidas, kuras lielos daudzumos atrodamas kokapstrādes uzņēmumu teritorijās, un zivju kombināta notekūdeņus. Sauļos, piemēram, pacentušies izmantot mazo faunu arī notekūdeņu dūņu utilizēšanai. Un izrādījās, ka sliekas, kuras paātrina atkritumu destrukciju, «izvēlas» no tiem un uzkrāj sevī smagos metālus.

TASS korespondents

Vēstures lappuses

PADOMJU LATVIJA 1919. GADĀ

Pirms 70 gadiem tika proklamēts Latvijas Padomju Republikas valstiskums

PIENĀCIS laiks atklāti runāt par visiem mūsu tautas vēstures posmiem. Katras tautas vēsturei jābūt pilnīgai un patiesai. Līdz šim bija modē atsevišķus vēstures posmus vai procesus vienkārši noklusēt vai arī tiem pieskarties tikai garāmejot. Varbūt kādam tas bija izdevīgi?

Ārkārtīgi sarežģīta ir mazās Latvijas vēsture. Latviešu tautai gadsimiem ilgi nebija sava valstiskā veidojuma. To bija grūti izcīnīt, jo līdz pat 1918. gada nogalei Latvija atradās svešu zemju varā.

Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvara, Vācijas sakāve pirmajā pasaules karā, ķeizara Vilhelma II gāšana un Vācijas republikas pasludināšana radīja apstākļus, kas labvēlīgi ietekmēja Latvijas valstiskuma veidošanos. Taču šis process bija sarežģīts un grūts.

Latvijas valstiskuma veidošanās 1918. gada rudenī attīstījās divos virzienos. Pirmais — pilsoniskais, demokrātiskais, otrais — padomju, republikāniskais. Šādos sarežģītos apstākļos, dabīgi, Latvijas tautu valstiskuma izvēle dalījās. Šo izvēli noteica kvēla tautas sociālās taisnības sajūta, ilgas pēc patstāvības un neatkarības.

1918. gada rudenī gan pilsoniski demokrātiskā, gan padomju republikas valstiskuma izveidošanas galvenais ienaidnieks bija vācu okupantu militārais spēks un tā administrācija. Otrs ne mazāk bīstams un nopietns ienaidnieks abiem valstiskā veidojuma tipiem bija vācu muižniecība un buržuāzija, kas okupācijas laikā bija nostiprinājusies un veica pasākumus, lai Baltijā nodibinātu savu valsti, kura militāri un ekonomiski būtu saistīta ar Vāciju. Ņemot to vērā, latviešu tautas cīņai pret vācu okupantiem bija nacionāls raksturs, un tā bija vērsta pret 700 gadus ilgo «melnā bruņinieka» pēcteču kundzību.

Kā un kādos apstākļos dzima Latvijas Padomju Republikas valstiskais veidojums?

Apstākļi, kādos tas radās, bija visai sarežģīti. LSD bija sadalījusies. Pastāvēja LSD CK Latvijas teritorijā un LSD CK Krievijas birojs, kurš apvienoja Padomju Krievijā dzīvojošos LSD biedrus. Saprotams, ka LSD viennozīmīgi nevarēja novērtēt to situāciju Latvijā, kura izveidojās 1918. gada nogalē.

Lai gan 1917. gada 2. novembrī pieņemtā «Krievijas tautu tiesību deklarācija» atzina Krievijas tautu pašnoteikšanās tiesības līdz pat tiesībām atdalīties un nodibināt patstāvīgu valsti, gan LSD CK Krievijas birojs, gan LSD XVII konference iestājās par «Latvijas savienotās komūnas» nodibināšanu Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas sastāvā, kurai būtu sava pašpārvalde. Vienlaicīgi LSD XVII konference ierosināja nosaukt Latvijas autonomo valsti par Latvijas Padomju Republiku un rīkot bruņotu sacelšanos, lai atjaunotu Padomju Latviju un nodrošinātu tās atkalapvienošanos ar Padomju Krieviju.

V. I. Ļeņins bija par neatkarīgas Padomju Latvijas pasludināšanu. Viņš izmantoja savu ietekmi uz LSD vadību un pārliecināja to par neatkarīgas Padomju Latvijas pasludināšanas nepieciešamību. Šajā sakarībā V. I. Ļeņins uzdeva Padomju Krievijas nacionālo lietu tautas komisāram J. Staļinam pārrunāt ar LSD CK Krievijas biroju par Latvijas padomju neatkarīga valstiskuma izveidošanu.

1918. gada 23. novembrī (jau tad, kad bija proklamēta pilsoniski demokrātiskā Latvijas republika) Staļins ieradās LSD CK Krievijas biroja sēdē un informēja P. Stučku, J. Lencmani, R. Bauzi, K. Pētersonu un E. Vīksniņu par Ļeņina viedokli. LSD CK Krievijas biroja sēdē nolēma ieteikt LSD CK kopā ar Latvijas padomēm nodibināt Latvijas Padomju valdību un ieteica valdības vadītāja postenim P. Stučkas un F. Roziņa kandidatūras. Manifesta sastādīšanai izveidoja komisiju (P. Stučka, F. Roziņš, J. Lencmanis).

Naktī no 1918. gada 4. decembra uz 5. decembri Rīgā savukārt notika LSD CK sēde, kurā tika pieņemts lēmums par Latvijas Padomju valdības nodibināšanu 9 locekļu sastāvā. Šajā laikā četri valdības locekļi — P. Stučka, J. Daniševskis, J. Lencmanis un K. Pētersons atradās Padomju Krievijā, bet E. Endrups, A. Bērce, K. Krastiņš, J. Silfs un A. Miezis — Latvijā. Valdībai šādā sastāvā bija jādarbojas līdz Latvijas padomju kongresam, kuru bija nolemts sasaukt 1919. gada 13. janvārī Rīgā.

1918. gada 5. decembrī LSD CK Krievijas birojs nolēma valdības manifestu iespiest kādā no

Staļiniskais kultūras genocīds

Pēteris Zeile

● LATVIEŠU PADOMJU KULTŪRAS PIRMAIS ATZARS UN TĀ TRAĢISKAIS LIKTENIS

20. — 30. gadi mūsu tautas kultūras vēsturē — tie ir arī latviešu sociālistiskās kultūras veidošanās gadi aiz Latvijas robežām.

PSRS 30. gadas dzīvoja gandrīz 200 tūkstoši latviešu. (Otrā pasaules kara sākumā to skaits bija sarucis līdz apmēram 120 tūkstošiem cilvēku.) Tika radīta sazarota latviešu kultūras iestāžu sistēma. Darbojās 150 skolas, 130 bibliotēkas un lasītavas, ap 200 klubu. Vēlāk tika iedibināts teātris «Skatuve». Savas pastāvēšanas pēdējā, traģiskajā 1937. gadā, tas izrādīja deviņas lugas: R. Blaumaņa «Ugunī», Raiņa «Pūt, vējiņi!», K. Jokuma, R. Apiņa «Avantūra», A. Upīša «Viens un daudzie», V. Skargeļa «Saules audums», R. Eidemaņa «Vilki», V. Kiršona «Lielā diena», K. Goldoni «Jocīgs gadījums», V. Kaverina «Frontes grupa».

Darbojās latviešu pedagogiskais tehnikums, strādnieku fakultātes latviešiem Ļeņingradas universitātē un Hercena institūtā. Izglītības biedrībai «Prometejs» piederēja izdevniecība, tipogrāfija, grāmatu veikals. Tika izdotas daudzas grāmatas latviešu valodā (arī Latvijā dzīvojošo rakstnieku darbi), literārais žurnāls «Celtne», dienas avīze «Komunāru Cīņa», periodika bērniem «Darba bērni», «Mazais kolektīvists».

20. gados iznāca vairāki latviešu daillitetatūras krājumi un almanahi — «Tanks», «Darbdiena», «Jaunais laiks». Iznāca kalendāri, kuros arī tika publicēta daillitetatūra. Tika radīta vesela literatūras bibliotēka, kuras plauktos var iezīmēt ne mazums redzamu darbu.

Minēsim tikai dažus: O. Rihtera stāstu krājumi «Sarkanie izlūki» (1929), «Pa ienaidnieka aizmuguri» (1935), romāns «Meži šalc» (1936), A. Kadika-Groznija stāsts «Ens» (1930), J. Strautiņa «Meža brāli» (1935), D. Beikas memuāri «Mežabrāļu gads» (1937), E. Eferta-Klusā «Plinšu zieva», «Biedrs Indriķis» (1927), A. Cepļa stāsti «Noliedzēji», «Mālienas vilki» (1925), romāns «Zeme» (1935 — 1936), K. Jokuma «Štrēlnieki un granātas» (1936), A. Ziedīņa «Bataljona komandieris Krauja» (1930), J. Eiduka «Revolucionārais tribunāls» (1930), Sudrabu Edžus «Maitas putni» (1923), L. Laicena «Limitrofija» I daļa (1935), S. Berga romāns «Ziemeļu pionieri» (1920) u. c.

Iznāca R. Eidemaņa, Sudrabu Edžus, A. Cepļa, E. Šmita-Biroja, J. Eiduka, K. Pelēkā, A. Granta, L. Laicena, K. Ozola-Priednieka, E. Šillera, P. Svira, P. Ķikuta un citu dzejoļu krājumi, poēmas. Tapa latviešu padomju dramaturģija (E. Šillera, A. Zīlediņa, S. Berga, E. Salenieka, R. Eidemaņa, E. Burnevica, K. Jokuma un A. Apiņa, E. Eferta-Klusā, Astras, J. Eiduka un A. Kadika-Groznija u. c. lugas, dramatiskās kompozīcijas).

Tika publicēts daudz aprakstu, iznāca aprakstu krājumi (būtībā tapa jauns žanrs literatūrā). Kritikā aktīvi darbojās E. Eferts-Klusais, V. Knoriņš, P. Dauge, J. Janele-Viena, A. Zaprovska, E. Fross, A. Ceplis, J. Eiduks, L. Laicens, K. Jokums, R. Pelše un vairāki citi.

Padomju zemē konsolidējās spēcīga mākslinieku grupa. Redzamākie no tiem — P. Irbītis, V. Andersons, K. Veidemanis, A. Drēviņš, V. Jakubs, C. Gustava, G. Klucis, E. Grīnvalds, K. Rinkuss, P. Freiberga u. c. Daži no viņiem, piemēram, Gustavs Klucis (1895 — 1944) ar saviem spilgtajiem darbiem un daudzpusīgo darbību ieguva starptautisku ievērību un atzīšanu. Viņš radīja talantīgas gleznas, jauna tipa politisko plakātu, izmantojot fotomontāžas paņēmienu, strādāja grāmatu grafikā, noformētājmākslā. Revolucionāro svētku noformējumos viņš izmantoja kinētiku, veidojot rotējošus stendus ar fotogrāfijām un aprakstiem. Pirmoreiz šādas dinamiskas konstrukcijas viņš veidoja 1922. gada izstādei, kas bija veltīta III Kominternes kongresam. G. Klucis noformēja PSRS paviljonus vairākās starptautiskajās izstādēs — Berlīnē (1923), Kelnē (1928), Briselē (1929) un Parīzē (1925, 1937).

Īpaši jāatzīmē tas, ka 20. — 30. gados Padomju Savienībā attīstījās literatūra, prese, izglītība divās rakstībās, būtībā divās literārajās valodās — latviešu un latgaliešu. Padomju Savienībā trīsdesmitajos gados dzīvoja ap 60 tūkstoši Latgales latviešu. Visai sazaroti darbojās latgaliešu kultūras, izglītības iestādes, iznāca grāmatas, bija sava prese. Ačinskā latgaliešiem bija savs pedagogiskais tehnikums, ko vadīja I. Meikšāns. Te bija arī skolotāju kursi, kur strādāja Albīna Mežule. Ļeņingradā un Novosibirskā bija latgaliešu teātra trupas. «Prometejā» pastāvēja latgaliešu sekcija, izdevniecība laida klajā grāmatas latgaliešu dialektā. Grāmatas un periodika latgaliski tika izdotas arī Novosibirskā. Divdesmit gadu laikā (1917 — 1937) iznāca 67 dažādu nosaukumu izdevumi, no tiem — ap 30 mācību grāmatas. Latgaliešiem bija sava prese — plašs dienas laikraksts «Taisneiba» (1926 — 1937) ar literāro pielikumu — žurnālu «Gaisma». Tika izdots sabiedriski politisks un literārs žurnāls «Ceiņas Karūgs» (1933 — 1937).

«Prometeja» latgaliešu sekcijā īpaši aktīvi darbojās literāti publicisti Albīna Mežule un Konstantīns Mežulis. Lasot ikgadējos pārskatus par «Prometeja» sekcijas darbu, pārliecinamies par kultūras pasākumu daudzveidību rūpnīcās, latgaliešu kolhozos, lasāmistabās, klubos. Ar lielu entuziasmu 1933. gadā Novosibirskā noritēja Latgaliešu kultūras sekcijas konference. Te bija jūtami centieni agrāk visnomāktākajai, nabadzīgākajai latviešu tautas daļai veidot jaunu apziņu, dzīvi, kultūru, literatūru. Tajā izvirzījās jauni talanti literatūrā. Visredzamāk saplauka apraksts, stāsts, dzeja.

Viens no redzamākajiem latgaliešu literātiem bija «Ceiņas Korūga» redaktors J. Kūkojs. Viņš uzrakstīja vairākus desmitus darbu — garo un īso stāstu, aprakstu un tēlojumu, daudz publicistisku rakstu presē.

J. Kūkojs garajā stāstā «Kalviņiši», kas iespiests «Ceiņas Korūgā», attēlota Latgales sāda, cilvēki, notikumi revolucionārajos 1917. — 1919. gados. Centrā galvenais personāžs — Pēterburgas strādnieks, Latgales atmodas laika darbinieks Jākubs Mvurnīks, kas veic daudzveidīgu politisko, organizatorisko un praktisko darbu. Labi parādīta dažādu Latgales ļaužu grupu pārstāvju attieksme pret politiku, P. Stučkas ārpolitiku. Visai spilgti atklāti mazzemnieka Žumpas, turīgā saimnieka Meikula Siliņīka un muižnieka Ščedlovska raksturi, domāšana, vide, kurā viņi dzīvo. Stāsts «Kalviņiši» ir viens no labākajiem darbiem, kas uzrakstīts par revolūcijas laika notikumiem Latgalē.

1933. gadā Maskavā iznāca divu latgaliešu rakstnieku J. Kūkoja un A. Zača (Začesta) literāro darbu krājums. J. Kūkojs tajā pārstāv prozu, A. Začs — dzeju. Labākais no ievietotajiem J. Kūkoja darbiem — apjomā plašais stāsts «Divas frontes». Tas ir stāsts par jaunieti, kas atgriezies no dienesta Sarkanajā Armijā, darbojas un cīnās latgaliešu kolhozā. Tiesa, cīņa pret kulakiem ir acīmredzama staļiniskās represīvās inspirācijas iespaidota. Pārliecinošāki ir personiskās dzīves konflikti un pārdzīvojumi.

Viens no talantīgākajiem prozaiķiem bija Jānis Ķeirāns. Vairākus viņa stāstus iespieda krievu žurnāli. Vienā no konkursiem tika prēmēti J. Ķeirāna stāsti «Uz Volgas» un «Ksenofontija». Par J. Ķeirāna stāstu «Meža precinieki» cildinošu atsauksmi uzrakstījis padomju literatūras klasiķis A. Serafimovičs: «Gans, kalps, Sarkanās Armijas karavīrs, fabrikas strādnieks, tas pagātnē. Tagad — strādnieku fakultātes students un rakstnieks. Viņa darbs «Meža precinieki» ir dziļš, sevī iznēsāts jūtu pārdzīvojums, tā ir glezniecisku patiesība, tādēļ mākslinieciski pārliecinoša. Tas ir neliels gabals no revolūcijas spogula, kas nākotnē var izvērsties lielā rakstniecības audumā.» J. Ķeirāna stāstā «Vilks» ekspresīvā vēstījumā ievīti autobiográfiski motīvi.

Kā vispusīga personība — prozaiķe, dzejniece, māksliniece pazīstama Albīna Mežule (savu darbu lielāko daļu parakstīja ar pseidonīmu Alba). Viņa bija žurnāla «Ceinas Korūgs» mākslinieciskā iekārtotāja un vairāku stāstu ilustratore. Taču vislielākie nopelni viņai tieši kā prozaiķei.

(Nobeigums sekos.)

Maskavas tipogrāfijām 80 000 eksemplāros (50 000 — latviešu valodā, 20 000 — krievu valodā, 10 000 — vācu valodā). Manifesta tekstu izstrādāja Maskavā esošie valdības locekļi 1918. gada 10. decembrī P. Stučkas vadībā. To iespieda Maskavā 1918. gada 13. decembrī. 14. decembrī P. Stučka manifesta tekstu nodeva Sverdlovam un lūdza Latvijas Padomju Republikas atzīšanu.

Kā redzam, viss Latvijas Padomju Republikas valstiskuma proklamēšanas sagatavošanas darbs norisinājās ārpus Latvijas teritorijas.

1918. gada 15. decembrī manifesta teksts bija nogādāts Latvijā. 18. decembrī to izplatīja Vecgulbenē, 21. decembrī — Rēzeknē, 22. decembrī — Valkā, 25. decembrī — Rīgā.

Vēl nebija sasaukts apvienotās Latvijas padomju kongress, kuram vajadzēja proklamēt Latvijas Padomju Republiku, kad KSFPR Tautas Komisāru padome pieņēma dekrētu par Padomju Latvijas neatkarības atzīšanu 1918. gada 22. decembrī.

1918. gada nogalē un 1919. gada sākumā latviešu strēlnieki sniedza latviešu tautai palīdzību cīņā pret vācu okupantiem. Tauta strēlniekus sagaidīja kā savus atbrīvotājus. Citādi arī nevarēja būt, jo Latvijā strēlniekiem bija mātes, māsas, līgavas un citi tuvinieki.

Pienāca 1919. gada 13. janvāris. Darbu sāka apvienotais Latvijas padomju kongress. Apgalvot, ka kongresā būtu bijusi pārstāvēta visa latviešu tauta, nozīmētu teikt puspatiesību. Kongresā sanāca strādnieku, strēlnieku un bezzemnieku delegāti. Kongress pieņēma Latvijas Konstitūciju un apstiprināja sociālistisko pārveidojumu programmu.

P. Stučkas vadītā valdība pastāvēja samērā īsu laiku. Tomēr tā paveica daudz. Tika realizēta izglītības reforma, un latviešu bērni skolā varēja mācīties dzimtajā valodā. 1919. gada 8. februārī nodibināja Latvijas universitāti. Tika likti pamati mākslas akadēmijai un konservatorijai. Zināms darbs tika veikts Latvijas ekonomikas atjaunošanā un attīstīšanā, kā arī bezdarba likvidēšanā. Izstrādāja plānu HES celtniecībai uz Daugavas.

Tomēr, neskatoties uz šiem un citiem pozitīvajiem momentiem P. Stučkas valdības darbībā, tās autoritāte tautas masās sāka strauji samazināties. Diemžēl līdz šim mūsu vēsturnieku darbos, arī skolas mācību grāmatās, tika akcentētas tikai P. Stučkas vadītās valdības pozitīvās puses. Arī «Latvijas PSR vēstures» otrajā grāmatā 61. lappusē varam izlasīt: «Daudzi panākumi ļoti īsajā laikā tika gūti, pateicoies tautas radošajam spēkam. Tauta bija nodibinājusi patiesu tautas varu, iekarojusi brīvību un neatkarību.» Šajā pašā izdevumā tikai garāmejot skartas Latvijas Padomju valdības un Komunistiskās partijas kļūdas agrārā jautājuma risināšanā.

Līdz šim netika minēts, ka Stučkas valdība piecu mēnešu ilgajā valdīšanas laikā sodīja ar nāvi vairāk nekā 1 000 cilvēku. Nekur nerakstīja arī par birokrātisma zelšanu un ierēdņu patvaļu. Visu vainu par Latvijas Padomju Republikas krišanu novēla uz kontrrevolūcijas milzīgo pārspēku.

Vispusīgi Latvijas Padomju Republikas krišanas cēloņus ir atklājis latviešu progresīvās domas klasiķis Linards Laicens. Rakstā «Kāpēc krita Padomju Latvija?» viņš rakstīja: «Gadumijā vismaz 75 procenti no visas tautas bija par komunistiem, bet jau maijā varbūt nebija vairs 15 — 20 procentu».

Kāpēc tad tautas masas novērsās no P. Stučkas valdības?

L. Laicens uz to atbild skaidri un nepārprotami: «...aplams terors, piespiedu komūna, agrārā jautājuma sarežģīšana, birokrātisms, nostāšanās priviligēto stāvoklī, pārlieku steidzīga sīkumu nacionalizēšana». Tālāk Laicens raksta: «Padomju Latvija krita no iekšējā sabrukuma, un viņai izslīdēja no apakšas tas pamats, uz kura tā balstījās un uz kura tai bija vienīgi iespējams balstīties, t. i., darba tautas masu uzticība un atbalsts».

Par tautas masu atbalsta mazināšanos P. Stučkas valdībai savās atmiņās stāstīja arī Antons Kivlenieks — Vārkavas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs 1919. — 1920. gadā. Viņš teica: «Kad nodibinājās padomes, mūsu pagasta zemnieki tās visādi atbalstīja. Labprāt nodeva noteikto daudzumu graudu, lopbarības, paši savos pajūgos to veda uz Daugavpili. Bet jau 1919. gada vidū, kad sākās piespiedu rekvizīcijas, zemnieki slēpa lopus, graudus, lopbarību un arī paši slēpās, jo par klausību neizpildi dikti sodīja.»

◆

No Latvijas Padomju Republikas krišanas ir jāizdara būtisks secinājums. Jebkura valdība var pastāvēt tik ilgi, cik ilgi tā piekops tautas masām atbilstošu politiku. Agri vai vēlu kritīs tā valdība, kura savu politiku balsta uz teroru, represijām un tautas gara brīvības apspiešanu.

J. PIZELIS,

Vārkavas vidusskolas vēstures skolotājs

Aktuāla intervija

Ko lasīsim nākamgad?

1988. gada parakstīšanās kampaņas kaislības norimušas. Kā atceramies, tā beidzās sekmīgi, pateicoties līdz šim vēl nepieredzētai mūsu zemes lasītāju cīņai pret zināmu aprindu mēģinājumu dozēt atklātumu. Taču pilnīgas pārliecības par to, ka situācija nevar atkārtoties, mums diemžēl nav — pieredze rāda, ka viss ir iespējams. Pārsteigumiem labāk sagatavoties jau laikus. Tāpēc LATINFORM korespondente G. Grišina lūdza Latvijas PSR Sakaru ministrijā atbildēt uz jautājumu: kas mūs gaida nākamajā gadā?

— Mēs nule kā saņēmām Padomju Savienības laikrakstu un žurnālu katalogu 1990. gadam (pirmo daļu), tajā ietverti izdevumi, uz kuriem var parakstīties, sākot ar 1989. gada 2. janvāri, — šādas cerības deva Sakaru ministrijas preses izplatīšanas pārvaldes «Preses apvienība» priekšnieks I. Zvanītājs.

— Piemēram, uz kādiem mūsu republikas izdevumiem varēs parakstīties tālredzīgs lasītājs?

— No avīzēm — uz partijas un jaunatnes laikrakstiem abās valodās, «Lauku Avīzi», «Literatūru un Mākslu», «Pionieri», «Skolotāju Avīzi» un «Sportu». Visus žurnālus nemaz nevar uzskaitīt, jo sarakstā to ir divdesmit trīs. Vārdu sakot, varēs pasūtīt visu, kas ir republikas katalogā.

— Vai centrālo laikrakstu un žurnālu saraksts ir tikpat kupls?

— Nosaukšu dažus vispopulārākos izdevumus — «Za rubežom», «Izvestija», «Komsomoļskaja pravda», «Literaturnaja gazeta», «Pravda», «Sovetskaja kultura», «Socialističeskaja industrija», «Učitelskaja gazeta», «Trud», «Ekonomičeskaja gazeta», «Argumenti i fakti».

Gandrīz visus biezos literāros un citus žurnālus, piemēram, tādus kā «Avrora», «Vokrug sveta», «Družba narodov», «Zdorovje», «Znamja», «Krestjanka», «Novij mir», «Ogoņok», «Junostj», arī var pasūtīt kopš šī gada sākuma. Sīkāku informāciju var saņemt parakstīšanās punktos, sakaru nodaļās un no sabiedriskajiem preses izplatītājiem.

Šīs īsās intervijas nobeigumā gribētos ieteikt lasītājiem pasūtīt preses izdevumus rajonu parakstīšanās punktos — tas ļaus operatīvāk apstrādāt dokumentāciju. Dokumentā, kurā noteikta parakstīšanās ar 1989. gada 2. janvāri, norādīts, ka pēc abonenta vēlēšanās parakstīšanos mājās var pieņemt pastnieks. Papildu maksa par šādu pakalpojumu netiek iekasēta, bet par kārtību, kādā tas sniedzams, informē vietējās sakaru iestādes.

1989. gada pirmajā ceturksnī tiks paziņots, kad un kādā kārtībā varēs parakstīties uz zinātniski tehniskajiem un profesionālajiem laikrakstiem un žurnāliem (pēc tam, kad būs pieņemts lēmums par to izdošanas nokārtošanu), uz ārzemju izdevumiem (pēc tam, kad būs noteiktas to iepirkšanas iespējas), uz grāmatām, kas iznāks kā žurnālu pielikumi, kā arī uz žurnālu «Za rubežom».

Roalds Dobrovenskis

Biedri, dāmas un kungi!

Atceros, cik ļoti arī es biju pārsteigts, dzirdot Latvijas Tautas frontes uzrunu: dārgie biedri, dāmas un kungi... Un tūlīt birtin bira sašutuma pilnas vēstules: redziet, ciktāl esam nonākuši! Izskaidrojumu izlasīju jaunatnes laikrakstā: «biedri» tiekot attiecināti uz savējiem, bet «dāmas un kungi» —uz ārzemju viesiem un žurnālistiem. Hm... Pēc tam tādu pašu uzrunu gadījās dzirdēt auditorijās, kur pat kilometra attālumā nebija neviena ārzemju viesa. Un tas tika izteikts nepiespiesti un brīvi. Iespaids bija tāds, ka tā ir visdabiskākā un ērtākā uzruna latviešu mutē: šī uzruna atgriezusies — un visi par to apmierināti. Un tad man nāca apskaidrība: kādēļ to tulko? Nevajag šos vārdus tulkot! Latvieši taču nesaka «dami ir gospoda», viņi saka: «Dāmas un kungi!»

Speciālisti tulkotāji zina, lingvisti un poligloti, valodnieki jums apliecinās, ka vārda tiešs tulkojums, pēc vārdnīcas, nemaz katrā ziņā neizsmeļ visu tā nozīmi. Nemeklēšu citus piemērus: der šis pats. Izrunājot vārdu «kungs», latvietis ar to domā un dzird nepavisam to pašu, ko krievs saprot, dzirdot vārdu «gospodin». Lai gan formāli viens vārds pāriet otrā, un tiešas kļūdas te nav.

Kā to lai izskaidro... Latvietim vārds «kungs» ir laipna, kulturāla uzruna, vienam cilvēkam griežoties pie otra. Un nekādus muižniekus, nekādus buržujus, nekādus kungus viņš nedomā, šos vārdus izrunādams.

Es laiku pa laikam saņemu vēstules gan no vienas, gan no otras Vācijas: gan vieni, gan otri uz aploksnes raksta: Herr Dobrovenskij. Turklāt no VDR, sociālistiskas valsts, man pienāk arī «kroņa» sūtījumi — no izdevniecības, no teātra. Un tik un tā — Herr, tas ir, tādam un tādam kungam. Bet VDR taču, es teiktu, ir ideoloģiski visai izturēta un pat stingra valsts. Viņi lieto arī partijas uzrunu «Genosse» — biedrs. Bet ikdienas dzīvē tā nav iesakņojusies; to galvenokārt lieto sapulcēs, partijas dzīvē. Ielūkosimies sociālistiskā kaimiņvalstī: pan, pani. Vai, cits citu uzrunādami, poļi, tajā skaitā arī komunisti, ar to domā, ka viņu sarunas biedrs ir dižciltīgu šlahtiču pēctecis? Pasarg dies! Polijā pans ir vēsturiski izveidojusies laipna uzruna. Kā krievu «sudarj», franču «msjē».

Kāpēc tad Krievijā vārds «gospodin» neskan? Bet Latvijā «kungs» — pat ļoti labi? Tāpēc, ka mums 20. gadsimtā nav viena un tā pati vēsture, ir divas dažādas vēstures. Un nav par launu ielūkoties arī visos iepriekšējos gadsimtos: dažādas tautas nostaigājušas dažādu celu, tāpēc arī vārdi ieguvuši dažādu nozīmi.

Tas ir, vārda izcelšanās un sākotnējais saturs bija visai līdzīgi. Gan mums kungs bija — muižnieks, gan latviešu zemniekiem arī.

Starpība bija, lūk, kāda. Krievu zemnieks nepaguva pats savu brāli — zemnieku nogodāt par kungu. Neiznāca. Sākās revolūcijas. Un tad jau par parastu kļuva «pilsonis», «biedrs».

Bet latvietis, pat visnabadzīgākais, neveiksminieks, vientiesis, savu kaimiņu uzrunā paguva būt par kungu. Viņam šis apstāklis bija ļoti dārgs. Jau kopš pagājušā gadsimta, kopš neatminamiem laikiem, kad radās pirmie saimnieki, kas cik necik stāvēja paši uz savām kājām, pirmie spēcīgie nomnieki, tirgoņi, amatnieki. Tieši septiņus gadsimtus viņam uzkliedza: «Ei, tu!» Un visi pār viņu bija kungi: zemāk par zemnieku vairs nebija neviena. Un pēkšņi viņu pašu uzrunā: Ozola kungs! Kalniņa kungs! Bērziņa kungs! Bet zemniece, lakatiņu apsējusies, nupat iznākusi no siltas kūts ar tikko slaukta kūpoša piena spaini, — šī zemniece, kunga sieva, ir dāma, kundze. Septinsimt gadu pēc kārtas arī bija: «Ei tu, kā tevi sauc...». Bet tagad, atvainojiet, kundze un kungs!

...No otras puses, vārds «biedrs» uzrunai nav visai ērts. Pat krievu valodā. Pavisam smieklīgi tā pielet pie sievietes... Vārdam «biedrs» pievienojās vēl viena nianse — tas pamazām ieguva oficiālu nokrāsu: zināmos gadījumos, vēršoties pie priekšnieka, pamēģini vienkārši uzvārdā nosaukt, bez «biedra» — priecīgs nebūsi! Vārds kļuva par obligātu, it kā jau arī rangu noteicošu, zināmos gadījumos — it kā bijušā «gospodin» vai pat «jūsu augstlabdzimtības» vietā! Viena lieta: «Ei, Ivanov!», pavisam kas cits: «E-e... biedri Ivanov!» Vārds «pilsonis», lepns un nozīmīgs vārds, kļuva par vārdu notāram, tiesai, klātbūtnei, lielā mērā tas vispār kļuva par nometņu dzeloņstiepli.

Tā arī uzsaucam, izjūtot notiekošā skaidri redzamo neērtību: «Sieviete, sakiet...», «Meitenīt...», «Jaunais cilvēk...», «Vīrieti...» —dažkārt arī «biedrs»; bet dažos gadījumos, teiksim, alus rindā vai pirtī šis vārds ir pat smieklīgs. Nav vietā — un viss. Krievu valodā «sudarj» būtu labāk. Labāk būtu «sudariņa», «barišņa»... Jau sen to, nāk prātā, ierosināja literāts V. Solouhins. Bet tas toreiz nerada atsaucību.

Kas attiecas uz latviešiem, viņu sapnis bija pieticīgs: pats sev saimnieks, pats sev strādnieks, pats sev kungs, pats sev kalps. Pēc muižnieku ambīcijām šeit pat neož. Tātad, ja no sava sarunas biedra dzirdēsiet «dāmas un kungi» — nebīstieties! Partijas sapulcē viņš jūs nosauks par «biedriem». Turpretī citiem gadījumiem poļiem atstāsim viņu «panus» un «pani», frančiem — «msjē» un «madam», bet latvieši lai saka vien savu «dāmas un kungi», ja tas viniem šķiet dabiski un nepiespiesti. Bet, ja būs vajadzība šo uzrunu pārtulkot krievu valodā, manuprāt, visadekvātākais tulkojums būs «ļēdijas un džentlmeni».

(«Rīgas Balss»)

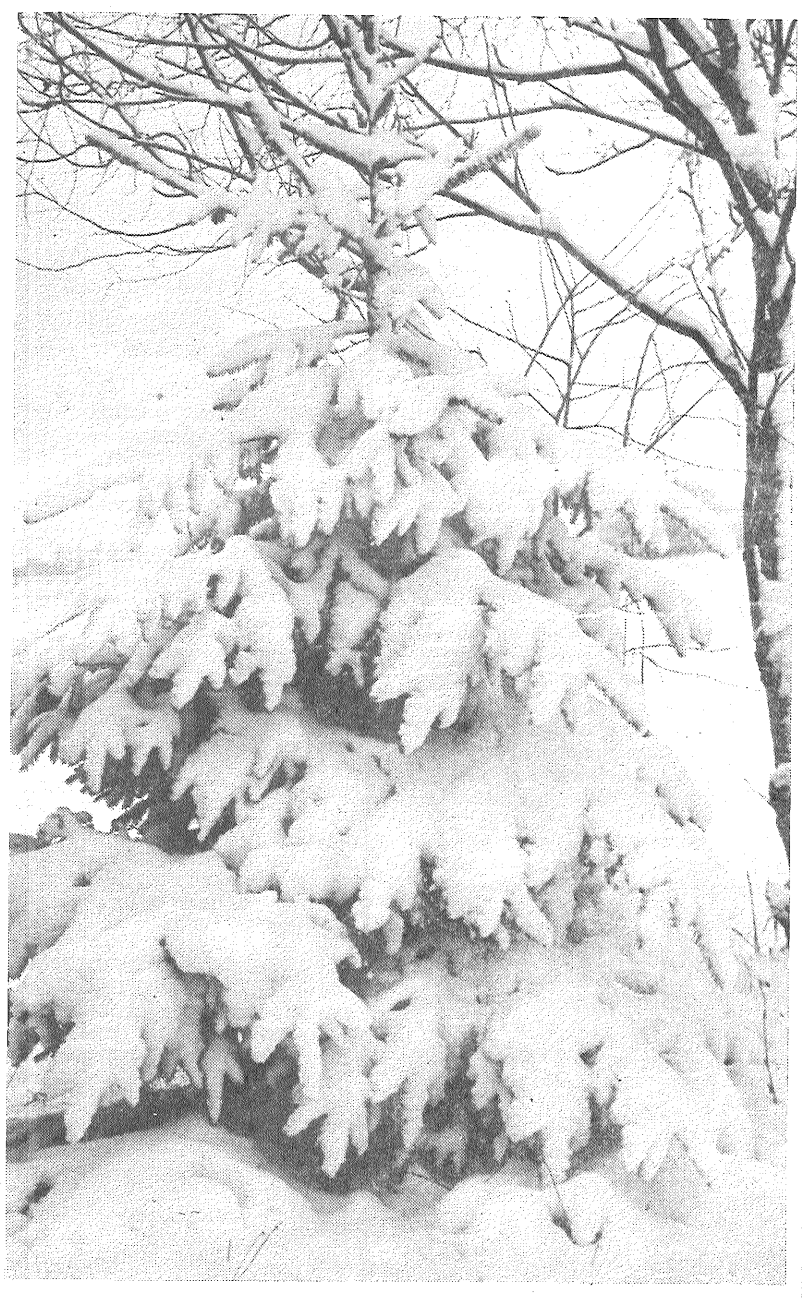

● Uzsniga sniedziņš balts... K. GAILUMA foto

Pie mums viesojas

„Tīreļpurva" atdzimšana

Mārtiņa Zīverta vārds skatītājiem nav svešs. Stabilas skatītāju simpātijas ieguvusi komēdija «Ķīnas vāze», Dailes teātris izrāda «Minhauzena precības» un autora emigrācijā sarakstīto lugu «Kāds, kura nav». Nacionālais teātris — «Lielo grēcinieku ielu». Zīverta lugas iestudēt gatavojas arī citi teātri. Panākumu iedrošināts, Valmieras teātris riskējis pievērsties vienai no nopietnākajām Zīverta lugām — drāmai «Tīreļpurvs».

«Tīreļpurvs» skatuves gaismu pirmo reizi ieraudzījis 1936. gadā Rīgas Mazajā teātrī, pēc tam to Dailes teātrī iestudējis Eduards Smiļģis. Galvenās lomas atveidojuši tādi latviešu skatuves meistari kā Alma Ābele, Emīls Mačs, Edgars Zīle. Ar neparasti dziļo psiholoģisko dramatismu luga toreiz likās novatoriska un uzreiz iekaroja skatītāju uzmanību.

Arī šodien ar aizturētu elpu varam sekot cilvēku sarežģītajam likteņstāstam Tīreļpurvā, ko vēl vairāk saasina nāves tuvums. Aizkustina kapteiņa Granta cildenā un reizē ļoti cilvēciski saprotamā personība. Viņam lemts izcīnīt visgrūtāko cīņu — pašam ar sevi. Mīlestība un gods ir kā divi dzirnakmeņi, starp kuriem nokļuvusi šī stiprā vīra dvēsele.

Ne mazāk traģisku likteni autors atvēlējis ar latvisku gaišumu apveltītajai gados daudz jaunākajai kapteiņa sievai Ingai, kas uz dzīvības un nāves robežas sastopas ar savu pirmo mīlestību. Arī Ingai ir jāizšķiras starp mīlestību un pienākumu, skaidri zinot, ka visi nevarēs palikt dzīvi un visi nevarēs arī mīlēt — kādam būs jāatsakās un kādam būs jāiet bojā. Ekstremālā situācijā atklājas cilvēku patiesā būtība.

«Tīreļpurvs» — tā ir luga par lielām jūtām un cildeniem cilvēkiem. Mīlestība, gods un pienākums ir tās mūžīgās problēmas, par kurām rakstnieki ir rakstījuši un rakstīs, kamēr vien cilvēce pastāvēs, jo šīs problēmas ir neizsmeļamas — cik cilvēku, tik likteņu, cik likteņu, tik variāciju. Zviedrijā dzīvojošais latviešu rakstnieks Mārtiņš Zīverts, kura spalvai pieder vairāk nekā 30 visā pasaulē spēlētu lugu, «Tīreļpurvā» piedāvā vienu no šīm variācijām.

«Tīreļpurvu», kuram ilgi bija liegta skatuves gaisma, šodien uz skatuves iedzīvinājis teātra galvenais režisors Pēteris Lūcis, scenogrāfs ir viesis — Nacionālā teātra galvenais mākslinieks Gunārs Zemgals, mūziku komponējis Imants Zemzaris. Kapteiņi Grantu spēlē R. Zēbergs, Ingu — jaunā aktrise I. Aizbalte, praporščiku — T. Lasmanis. Teātris uzsāk jauno gadu ar jaunu skaistu darbu un cer, ka skatītājiem tas sagādās patiesu pārdzīvojumu.

Savā pirmajā viesizrāžu braucienā Valmieras teātris 13. janvārī viesosies Līvānos.

A. SKUDRA

Redaktors P. PIZELIS

Sludinājumi

Līdzjūtības

LAIKRAKSTA «ĻEŅINA KAROGS» REDAKCIJAI
vajadzīgs tulks
tekstu tulkošanai no krievu valodas latviešu valodā.
Alga — 150 rubļi mēnesī. Ir premiālā piemaksa.

LĪVĀNU PILSĒTAS IZPILDKOMITEJA
paziņo, ka pārdošanā ir **kūdras briketes** (vienas tonnas cena — 15 rbl.). Lūdzam steidzami pieteikties pa tālruņiem 43623 (Līvānos) un 22433 (Preiļos).

PĀRDOD labu govi. Telefons 59314.

Dusi saldi, māmulīt,
Mūža miegs lai tev ir salds.
Auklēs tevi rasas rīti,
Ziedi klās un sniedziņš balts.
(A. Straube)
Izsakām līdzjūtību Monikai Salītei, MĀTI smiltājā pavadot.
Apdrošināšanas inspekcijas kolektīvs

Tavi glāsti prata stiboru darīt,
Tavas rūpes lika lieliem augt.
Tava mīlestība vedīs dzīves ceļos,
Kurus tālāk lemts bez tevis iet.
(O. Lisovska)
Dalāmies bēdās ar Olgas Mainules ģimeni, TĒVU smiltājā izvadot.
K. Marksa kolhoza valde un arodkomiteja

Izsakām līdzjūtību ZINAIDAS VANAGAS piederīgajiem sakarā ar viņas pāragro nāvi.
Apsardzes darbinieki

Vai tik ātri pāriet dzīves dienas,
Vai tik pēkšņi nāves klēpis skaui.
Kad vēl daudzi darbi nedarīti,
Bet jau zemes māte projām sauc.
(A. Auziņš)
Izsakām līdzjūtību ZINAIDAS VANAGAS piederīgajiem sakarā ar viņas nāvi.
Mājas kaimiņi

Vairs tevis nav, un žēlums sažņaudz krūtis.
Kam vajadzēja tev tik agri mirt?
Bez tevis taču daudziem būs tik grūti.
Bez tevis taču daudziem sāpēs sirds.
(H. Gāliņš)
Kad pār kapu līkst pēdējie atvadu ziedi, skumju brīdī esam kopā ar Jāni Petrovski, DĒLIŅU zaudējot.
«Lauktehnikas» rajona apvienības specdarbnīcas kolektīvs

Izsakām dziļu līdzjūtību radiem un piederīgajiem sakarā ar ZINAIDAS VANAGAS nāvi.
Preiļu patērētāju biedrības administrācija

Lai labā, apklususī sirds vēl ilgi
Teica padomus un ceļa maizi dod.
(L. Vāczemnieks)
Kad uz baltā smilšu ceļa birst zaļo skuju raksts un atvadu ziedi smaržo pēc sērām, skumju brīdī esam kopā ar OLGU MAINULI, no TĒVA atvadoties.
Darba biedri

Rokas, kas mīlēja darbu, gurušas,
Sirds, kas vēlēja labu, atdusas.
(Z. Purvs)
Izsakām līdzjūtību Gregoram Reliņam, MĀTI smiltājā izvadot.
K. Marksa kolhoza valde un arodkomiteja

ĻEŅINA KAROGS

● MŪSU ADRESE: 228250, Preiļos, Komjaunatnes ielā 1.

● REDAKCIJAS TĀLRUŅI: redaktors — 22059, redaktora vietnieki — 21996, partijas dzīves un padomju celtniecības nodaļa — 22154, agrorūpnieciskā kompleksa, sporta, skolu un jaunatnes dzīves nodaļas — 21759, rūpniecības, celtniecības un kultūras nodaļas —21985, fotokorespondents —22203, korektori, grāmatvedība, uzziņas par sludinājumiem — 22305.

Laikraksts iznāk otrdienās, ceturtdienās un sestdienās latviešu un krievu valodās. Iespiests Latvijas izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības ražošanas apvienības Daugavpils tipogrāfijā (Daugavpilī, Valkas ielā 1). Izdevniecība «Zvaigzne» (Rīgā, M. Gorkija ielā 105). Viena nos. iespiedloksne. Ofsetiespiedums.

«Ленина Карогс» («Ленинское знамя»). Газета Прейльского районного комитета КП Латвии и районного Совета народных депутатов на латышском языке.

Metiens 14 348 eksemplāri (latviešu valodā —10 094 eks., krievu valodā — 4 254 eks.).
Indekss 68169.
Pas. 56.